

10. Suleja Włodzimirz. Polska *pamięć* Zagłady. Warszawa, 2001. S. 74; J. Tazbir. Stereotypów żywot twardy. Przedmowa [w:] Mity i stereotypy w dziejach Polski. Warszawa, 1991. URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Pamiec_i_Sprawiedliwosc/Pamiec_i_Sprawiedliwosc-r2002-t1-n2/Pamiec_i_Sprawiedliwosc-r2002-t1-n2-s51-58/Pamiec_i_Sprawiedliwosc-r2002-t1-n2-s51-58.pdf
11. Raport został opublikowany 30 V 2012 r. URL: http://www.msiz.gov.pl/pl/p/msz_pl/aktualnosci/wiadomosci/informacja_o_dzialaniach_msz_przeciw_frazie_polskie_obozy,10 I 2013.
12. List Przewodniczącego Międzynarodowej Rady Oświęcimskiej Prof. Władysława Bartoszewskiego do dziennika «The New York Times», 2005. 5 II. URL: [https://zn.ua/ukr/WORLD/polshcha-hotova-ofitsijno-vimahati-vid-nimechchini-reparatsiji-za-druhu-svitovu-vijnu.html](http://www.msiz.gov.pl/resource/b51563fa-8c17-4e07-b390-b1a4993559e6>JCR, 10 I 2013.
13. Datner-Śpiwak. Struktura i wyznaczniki postaw antysemitycznych [w:] Czy Polacy są antysemitami?, red. I. Krzemiński. Warszawa, 1996. S. 29.
14. Sondaż zrealizowano w dniach 7-10 I 2010 r. na ogólnopolskiej losowej reprezentatywnej próbie 1001 mieszkańców Polski powyżej 15 roku życia.
15. Macrae C.N., Stangor Ch., Hewstone M., <i>Stereotypy i uprzedzenia</i>. Gdańsk, 1999. S. 164.
16. Країна оцінила свої збитки. 2022. 01 вересня. URL: <a href=)
17. Niemcy odpowiadają Polsce: Sprawa odszkodowań za wojnę zamknięta. URL: <https://www.prawo.pl/prawo/odpowiedz-niemiec-na-reparacje,518066.html>.
18. Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych – z upoważnienia ministra - na interpelację nr 29350 w sprawie reparacji wojennych od Niemiec. *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej*. URL: <https://sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=684454A1>
19. Воєнний стан у Польщі 1981 року нелегально ввела злочинна група на чолі з Ярузельським – вирок суду. 12.01.2012. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1303434-vonniy_stan_u_polshch_1981_roku_nelegalno_vvela_zlochinnna_grupa_na_chol_z_yaruzelskim_virok_sudu_1069724.html
20. Знайдено докази співпраці генерала Войцеха Ярузельського із польськими військовими спецслужбами. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/944242.html>

УДК 94:32.019.51(437) «1939/1945»

В.С. Віднянський
науковий співробітник

РУХ ОПОРУ ЧЕХІВ НІМЕЦЬКІЙ ОКУПАЦІЇ У ПОЛІТИЦІ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

У статті розглянуто місце чеського Руху Опору німецькій окупації часів Другої світової війни в політиці історичної пам'я-

ті Чеської Республіки. Висвітлюється роль і напрями діяльності Інституту вивчення тоталітарних режимів та чеського Музею пам'яті ХХ ст. з формування історичної пам'яті чехів про німецький окупаційний режим у Протектораті Богемії та Моравії, розвиток т. зв. «усної історії» про німецьку окупацію та Рух Опору чеського народу, здобутки чеських науковців у розробці проблем національної пам'яті про Другу світову війну. Значне місце приділено увічненню в Чехії історичної пам'яті про виступ студентів восени 1939 р. в Празі за свободу і демократію як першого прояву Руху Опору, операцію «Антропоїд» із ліквідації райхпротектора Р. Гейдріха 27 травня 1942 р. та її трагічні наслідки, Празьке повстання початку травня 1945 р., героїчний шлях Чехословацького окремого армійського корпусу «від Бузулук до Праги» у 1941-1945 рр. Акцентується увага на особливостях і відмінностях у політиці історичної пам'яті про війну, німецьку окупацію й чеський Рух Опору комуністичного режиму Чехословаччини й демократичної влади сучасної Чехії.

Ключові слова: Друга світова війна, Протекторат Богемії і Моравії, Рух Опору, виступ студентів, операція «Антропоїд», Празьке повстання, Чехословацький окремий армійський корпус, Чеська Республіка, політика історичної пам'яті.

The Czech Resistance Movement Against the German Occupation in the Historical Memory Policy of the Czech Republic

The article examines the place of the Czech Resistance Movement against the German occupation during the Second World War in the policy of historical memory of the Czech Republic. It highlights the role and activities of the Institute for the Study of Totalitarian Regimes and the Czech Museum of Twentieth-Century Memory in shaping the historical memory of the Czechs about the German occupation regime in the Protectorate of Bohemia and Moravia, the development of the so-called «oral history» about the German occupation and the Czech

Resistance Movement, and the achievements of Czech scholars in developing the problems of national memory of the Second World War. A significant place is given to the perpetuation in the Czech Republic of the historical memory about the students' protest in autumn 1939 in Prague for freedom and democracy as the first manifestation of the Resistance Movement, the Anthropoid Operation aimed at eliminating the Reich Protector R. Heydrich on 27 May 1942 and its tragic consequences, the Prague Uprising of early May 1945, and the heroic journey of the Czechoslovak Separate Army Corps «from Buzuluki to Prague» in 1941–1945. The article focuses on the peculiarities and differences in the policy of historical memory about the war, the German occupation and the Czech Resistance Movement of the communist regime of Czechoslovakia and the democratic authorities of the modern Czech Republic.

Keywords: *World War II, Protectorate of Bohemia and Moravia, Resistance Movement, student protests, Anthropoid Operation, Prague Uprising, Czechoslovakian Separate Army Corps, Czech Republic, politics of historical memory.*

Національна історична пам'ять є вельми чутливою та різнобарвною тканиною суспільної свідомості. Як цілком справедливо відзначив чеський історик Ф. Яначек, уніфіковане вшанування національного історичного минулого можливе лише в окремих випадках, часто це залежить від різних політичних періодів, і тому нерідко трапляються різноманітні «переоцінки» [2]. У результаті відбувається ліквідація старих та встановлення нових пам'ятних місць і символів. Іноді історичну пам'ять найпалкіше змінюють ті, хто найстаранніше служив попередній владі.

На прикладі комуністичної Чехословаччини особливо чітко простежується, що недемократичними режимами насаджується штучний, міфологізований характер історичної пам'яті. У такому разі відзначення річниць і пам'ятних дат ініціюється директивними наказами зверху, а не визначаються народною ініціативою знизу. Тривалий період такого міфотворення деформує

та спотворює історичну пам'ять і призводить до розриву між поколіннями сучасників, які здебільшого усвідомлюють викривлений характер такої насадженої пам'яті, та новими генераціями, які сприймають владну інтерпретацію за «чисту монету».

Наукова розробка проблем національної пам'яті про Другу світову війну в Чеській Республіці поставлена на досить високому рівні. Так, лише впродовж 2013–2016 рр. вийшли друком наукові праці А. Крадохвіла та І. Соукупа, Р. Шустрової і Л. Гедлової, П. Мюцке, присвячені чеській пам'яті про війни та конфлікти й місця пам'яті Другої світової війни, спогади учасників подій [3]. Також у 1995, 2000, 2004 та 2015 рр. були проведені соціологічні дослідження думки чеської громадськості щодо Другої світової війни та антифашистського опору. Зокрема, у 2015 р. три чверті респондентів сказали, що необхідно вшановувати пам'ять про Другу світову війну та знакові події її перебігу [4]. Варто також зазначити, що за опитуваннями 2016 р. щодо подій національної історії ХХ ст. у чеських учнів середньої школи найбільший інтерес викликав саме Протекторат Богемії і Моравії у період нацистської окупації. Друга світова війна також була пріоритетною в зацікавленні ними всесвітньою історією [5].

Головною державною установою в Чеській Республіці, яка організовує дослідження періоду неволі (1938–1989 рр.), а відтак задає тон формуванню історичної пам'яті, є Інститут вивчення тоталітарних режимів. Пропозицію щодо його створення висунули депутати-сенатори в листопаді 2005 р. Після двох років громадських обговорень та нормативно-правових процедур з 1 лютого 2008 р. Інститут вивчення тоталітарних режимів на чолі з П. Жачком розпочав свою діяльність. Серед прописаних у його статуті завдань присутні такі: документувати нацистські злочини; доводити до відома громадськості результати своєї діяльності, зокрема публікувати інформацію про період несвободи, про діяння та долі окремих осіб, видавати та поширювати публікації; організувати виставки, семінари, професійні конференції та дискусії; співпрацювати з науковими, культурними, освітніми

та іншими установами з метою обміну інформацією та досвідом; співпрацювати з іноземними установами чи особами [6].

Ще однією важливою установою є чеський Музей пам'яті ХХ століття, який із 2021 р. є членом Платформи європейської пам'яті та сумління. Там організують різноманітні заходи для громадськості: лекції, семінари, дебати, конференції, кінофестиваль, історичні прогулянки визначними історичними місцями та різноманітні онлайн-проекти [7].

Досить динамічно розвивається в Чехії і справа т. зв. «усної історії», тобто інтерв'ю із сучасниками важливих подій ХХ ст. Провідною організацією цього напрямку, широко відомою в медійному просторі (в т. ч. в YouTube, Facebook, Twitter, Instagram), є неприбуткова «Post bellum». Вона є патронатною організацією усноісторичного проекту «Пам'ять нації» [8], а також у її структурі діють гімназія Національної пам'яті та Центр допомоги національній пам'яті. Окрім власне записів спогадів, відбувається дослідження архівів, оцифрування фотографій та історичних документів, підготовка радіо-, телевізійних чи письмових репортажів. З 2020 р. чеською громадою у Львові засновано осередок «Post bellum», а після широкомасштабної збройної агресії Росії проти України ця організація долучилася до збору фінансової допомоги Україні [9].

Цікаво зазначити, що з лютого 2022 р. на базі філософського факультету Празького університету стартував трирічний грантовий проект, виконавці якого мають на меті з'ясувати роль звуку в процесі формування колективної пам'яті про Другу світову війну. Досліджується те, як звук сприяв розумінню війни та її інтерпретації упродовж 1990–2020 рр. Гарантка цього проекту, відома чеська історикиня Р. Шваржічкова-Слабакова вважає, що «Слух не тільки швидший і точніший за зір, але й попереджає нас про небезпеку. Таким чином, він несе в собі значний емоційний заряд. Коли згадується Друга світова війна, ми, ймовірно, думаємо про звуки падаючих бомб, сирени, що сповіщають про нальоти, звук гармат. Отже, ми можемо сприймати

звуки як розповіді, що несуть певний сенс, який потім передається наступним поколінням» [10]. Також вона на основі результатів соціологічного опитування дійшла висновку, що саме рефрен переслідування і страждання в період Другої світової війни переважає в колективній суспільній пам'яті чехів [11].

Відтак, є потреба звернення уваги на визначні події саме чеського спротиву, які мають особливо вагоме виховне значення, адже формують у історичній пам'яті чехів образ не страдницької, а героїчної нескореної нації.

Після окупації Чехії нацистською Німеччиною 15 березня 1939 р., коли за наказом чеського президента Еміля Гахи досить потужні чеські збройні сили не чинили опір агресору, і наступного створення Протекторату Богемії і Моравії, першим проявом Руху Опору стали події 28 жовтня 1939 р., коли у річницю проголошення Чехословацької республіки 1918 р. на Вацлавській площі у Празі зібрався багатотисячний натовп, який скандував гасла «Хочемо свободи», «Хай живе Бенеш» (чехословацький президент, який після Мюнхенської змови 1938 р. зрікся посади і емігрував разом з урядом до Лондона). Окупанти вдалися до силових методів. У одній із сутичок дістав важке поранення та 11 листопада помер студент медичного факультету Празького університету Ян Оплетал. На церемонії прощання з ним 15 листопада зібралося близько трьох тисяч студентів. Далі кілька сотень осіб попрямували до Карлової площі, де відбулися перші сутички з поліцією. Протестуючі студенти оточили машину заступника райхспротектора К. Франка та побили його водія, який від травм помер. Демонстранти зривали двомовні (німецько-чеські) оголошення, таблички, співали національні пісні [12].

На екстреній нараді з приводу цих подій Гітлер заявив: «Якщо вони не вгамуються, потрібно виставити на вулиці гармати, якщо буде ще яка-небудь демонстрація, зрівняю Прагу із землею» [13]. Відтак, з ранку 17 листопада у Празі розпочалися облави. Страчено 9 організаторів та активістів студентських

виступів, 1200 учасників заворушень ув'язнено в концтаборах Оранієнбург та Заксенхаузен. Припинили діяльність вищі навчальні заклади.

Отже, молоді люди не побоялися виступити проти нацистського режиму. Певну роль тут відіграв юнацький ідеалізм та максималізм студентів. Важливо наголосити, що це був стихійний, без попереднього задуму та організації, вираз незгоди, а жоден із страчених студентських активістів не належав до будь-якої течії чи групи Руху Опору. Навіть навпаки, групи Руху Опору закликали населення не вдаватися до деструктивних акцій на підтримку репресованих студентів «щоб уникнути подальших марних жертв» [12].

Студентська трагедія у Празі повторилася через 40 років. 17 листопада 1989 р., вшановуючи пам'ятну подію в Празі, студенти провели маніфестацію, яка переросла в демонстрацію проти комуністичного режиму. Натовп було розігнано із застосуванням сили. Однак історична ситуація цього разу була іншою. Безчинство комуністичної влади сколихнуло чеську громадськість. Це стало початком «Оксамитової революції» у Чехословаччині.

У 1941 р. Міжнародний Союз студентства у пам'ять про празькі події 1939 р. проголосив 17 листопада Днем студента як символ солідарності з тими, хто з політичних причин позбавлений можливості здобувати освіту. Сьогодні 17 листопада є також державним святом Чеської Республіки – «День боротьби за свободу і демократію» з проведенням різних публічних заходів. Наприклад, у рамках вшанування Дня 17 листопада у 2021 р. вручення престижної премії Національної пам'яті транслювалося по телебаченню, що супроводжувалося піснями 1930-х років, які виконували сучасні чеські естрадні співаки Ян Ціна, Міхал Горак, Анна Фіалова та Зузана Мікулцова [9].

Наступною акцією чеського Руху Опору стало вбивство Рейнхарда Гейдріха. Ставши райхпротектором у Празі 27 вересня 1941 р., він наступного дня оголосив військовий стан із метою забезпечення безперебійної роботи господарства. Під його

енергійним керівництвом силової структури окупантів атакували мережу осередків опору. Президент чехословацького емігрантського уряду в Лондоні Е. Бенеш погодився на план ліквідації Гейдріха – так звану операцію «Антропоїд», розроблену британськими спецслужбами.

Замах було здійснено в Празі 27 травня 1942 р. двома десантниками, присланими з Великої Британії, – словаком Йозефом Габчиком і чехом Яном Кубішем, які після замаху разом з іншими членами групи парашутистів намагалися сховатися у православній церкві, де і загинули. Вже в день замаху Гімлер віддав наказ про проведення каральних операцій, а пражська окупаційна влада розповсюдила оголошення з обіцянкою виплати 10 млн крон за інформацію про нападників на Гейдріха. Наступного дня, 28 травня, почалися страти чеських громадян, а після смерті Гейдріха від важких поранень 4 червня 1942 р. окупанти розгорнули масовий терор проти чехів – було страчено майже 3200 осіб, у тому числі усіх 7 членів групи десантників, повністю знищені села Лідіце (10 червня) та Лежаки (24 червня). 24 жовтня 261 члена чехословацького Руху Опору було страчено в концтаборі Маутхаузен. Зокрема, був арештований, а в 1943 р. страчений видатний чеський журналіст, письменник і літературний критик Юліус Фучік, член другого підпільного Центрального комітету Комуністичної партії Чехословаччини. Написаний ним в ув'язненні «Репортаж із зашморгом на шиї» після війни був перекладений 80-ма мовами [1].

Ці події мали значний резонанс на міжнародній арені та довели, що чеська нація чинить спротив. Проте у чеській історичній пам'яті досі існують певні розбіжності, а саме альтернативна оцінка щодо того, чи варто було здійснювати теракт проти Гейдріха з огляду на масштабні репресії і жертви, які він спровокував. Інтерпретаційних трансформацій в історичній пам'яті зазнала й постать Ю. Фучіка. Оскільки десятиліттями складався його культ служіння комуністичній партії, то на початку 1990-х рр. ця «ведмежа послуга» обернулася проти нього як реального

представника антинацистського підпілля. Зняття його скульптур, пам'ятників та назв вулиць можна пояснити мотивом усунення культу його особи в процесі декомунізації. Проте той факт, що бюст і меморіальну дошку на рідній оселі Фучіка двічі знімали, є показовим у плані перегинів та ексцесів тогочасної суспільної ситуації. Деякі публіцисти та журналісти тоді навіть стверджували, що він був інформатором гестапо та видав своїх соратників, що знаменитий «Репортаж» є фальсифікатом. Наукові дослідження довели необґрунтованість подібних сенсаційних закидів [2]. Цікаво зазначити, що комуністична влада у повоєнній Чехословаччині також прагнула створити з єпископа Павліка, який прихистив членів групи замаху на Гейдріха у своєму православному храмі Кирила і Мефодія, образ інтернаціоналіста, хоча він негативно ставився до комунізму.

Загалом, операція «Антропоїд» вважається найбільш відомою акцією чехословацького Опору під час Другої світової війни. Щоправда, з 1948 по 1989 рр. комуністична влада Чехословаччини намагалася стерти в суспільстві пам'ять про неї через негативне ставлення до діяльності чехословацького уряду у вигнанні/еміграції, а парашутистів називали «агентами імперіалізму» тощо. Лише після Оксамитової революції і повалення комуністичного режиму в Чехословаччині у 1989 р. учасників замаху на Гейдріха визнали національними героями, і почався процес увічнення пам'яті про їхній подвиг. Уже в 1992 р. Чеська пошта випустила серію «Чехословацький Опір на Заході» з чотирьох марок, одна з яких, із зображенням Й. Габчика і Я. Кубиша на тлі приземлення парашутистів, була присвячена операції «Антропоїд». У 2007 р. на одній із будівель на місці замаху була встановлена меморіальна дошка з надписом «Патріотів не забувають, на відміну від чеських політиків». А 27 травня (в день замаху) 2009 р. на місці замаху був урочисто відкритий Меморіал операції «Антропоїд», на створення якого пражани виділили 5 млн чеських крон. Підпис на бронзовій стрічці головного пам'ятника Меморіалу промовляє: «На цьому місці 27

травня 1942 р. о 10.35 героїчні чехословацькі парашутисти Ян Кубіш і Йозеф Габчик здійснили одну із найважливіших акцій опору Другої світової війни – ліквідацію діючого рейхспротектора Рейнхарда Гейдріха. Вони ніколи не змогли би виконати свою місію без допомоги сотень чеських патріотів, які заплатили за свою хоробрість власними життями». А в Празькому православному соборі Кирила та Мефодія, де 18 червня 1942 р. прийняли останній бій із німцями чехословацькі парашутисти, у 1995 р. була відкрита, а в 2010 р. оновлена експозиція, присвячена їхньому подвигу.

Ціла низка пам'ятних заходів була проведена у травні 2017 р. з нагоди 75-ої річниці операції «Антропоїд». Наприклад, Чеський національний банк увів до обігу пам'ятну срібну монету номіналом у 200 чеських крон, а Чеський і Празький монетні двори випустили золоті пам'ятні медаль та медальйони, присвячені успішній операції «Антропоїд». На честь учасників цієї операції названі розташовані поблизу місця замаху вулиці. А 26 травня президент Словаччини Андрей Киска присвоїв учаснику операції словаку Йозефу Габчику військове звання генерала-майора (посмертно), а також запропонував своєму чеському колезі Мілошу Земану зробити те ж саме щодо інших учасників операції, але в Празі цю ініціативу не підтримали.

Нарешті, операція «Антропоїд» та її трагічні наслідки знайшли відображення в чеській культурі – їй присвячені літературні та науково-популярні видання, мистецькі й музикальні твори, художні фільми тощо. Наприклад, у 1964 р. в Чехословаччині вийшов фільм «Замах», у 1975 р. – фільм «Світанок», у 2011 – фільм «Лідіце», а в 2012–2013 рр. з'явилися книги чеського історика Ярослава Чванчара «Гейдріх» і «Кому життя, кому смерть» тощо. Вони, безумовно, вплинули на сприйняття чехами подій Другої світової війни. Зокрема, опитування чеської молоді у 2015 р. продемонструвало, що вагомим елементом її історичної пам'яті стала асоціативна пара подій: вбивство Гейдріха (як яскрава акція Руху Опору) і знищення Лідіце та Лежаки (як трагічна сторінка

мстивого терору окупантів) [4]. До слова, у 2007 р. був споруджений вражаючий пам'ятник дітям Лідіце – жертвам каральної операції німців. Тобто можна очікувати, що саме у такому форматі пам'ять про ці події буде передаватися й далі.

З початку 1945 р. внутрішній опір у співпраці з еміграційним урядом Е. Бенеша готував всенародне повстання проти нацистської Німеччини. 1 травня відбулися перші заворушення. 5 травня Прага стала центром повстання, яке розпочалося раніше, ніж передбачалося. Його очолила Чеська національна рада. На її радіозаклик у повстанні взяло участь близько 30 тис. осіб. Вони будували барикади на вулицях, захищали радіо, кидали пляшки із запалювальною сумішшю в німецьку бронетехніку, обстрілювали німецькі війська з-за будинків, кидали гранати з вікон.

Як приклад німецького терору проти повстанців, наведемо трагічні події у районі Жижков, де у приміщенні школи розташовувалися казарми німецького підрозділу СА. Молоді нацисти відверто тероризували населення. 5 травня вони затягли в казарми вісім десятків заручників, деяких з них – спійманих зі зброєю в руках, або й без неї – катували на подвір'ї, а потім розстріляли. Неповний список жертв нараховує 44 особи [14].

Комуністична пропаганда до 1989 р. не допускала в історичну пам'ять про повстання факт, що під час боїв повстанцям допомогли частини 1-ої дивізії так званої Російської визвольної армії (РВА) – союзника нацистів генерала Власова. Керував цими підрозділами українець генерал-майор К. Буняченко. Він начебто заявив повстанцям: «Чехословаки брали участь у звільненні Києва. А я киянин, тому залишаю вам артилерію» [15]. Очевидець згадував: «Ми отримали текст, у якому власовці пояснювали, що прийшли допомогти чехам захищати Прагу від німецьких фашистів. Наступною метою вони назвали боротьбу за визволення України від сталінської диктатури» [16].

Роль власовців у повстанні сучасник визначив таким чином: «Головна заслуга дивізії РВА полягає в тому, що вона в критичний момент розділила місто на дві частини – північну і

південну, завдяки чому запобігла з'єднанню [німецьких] збройних формувань за межами Праги для наступу на місто. Якби не участь дивізії у Празькому повстанні, західна частина міста була би зайнята вже 6 травня, а саме повстання наступного дня точно було би придушене» [17]. У боях із німцями загинуло приблизно 300 «власовців» [1].

8 травня відбулася капітуляція німецьких військ, а вранці 9 травня Червона Армія вступила до Праги. Донедавна втрати чеських повстанців обраховували у 1694 загиблих, але Інститут військової історії до 70-річчя Празького повстання видав публікацію, в якій зазначено 2898 полеглих учасників Празького повстання [17].

Празьке повстання є тематичним тлом регулярних пам'ятних відзначень її річниць на теренах Чеської Республіки за участі представників органів влади та громадськості, спортивно-фізкультурних та військово-меморіальних товариств [18].

Символом оборони Праги від наступу німців із півночі став Тройски (сьогодні – Барикадний) міст. Про нього складено цикл оповідань письменника Яна Дрди «Тиха барикада» та створено однойменний фільм режисера Отакара Ваври (1948 р.). Біля північного підніжжя мосту знаходиться пам'ятник бійцям Празьких барикад зі скульптурою скорботної жінки та полеглого барикадника (скульптор – Й. Малейовські). Невеликий пам'ятник знаходиться на узліссі Чортового гаю. На камені викарбувано п'ять імен учасників повстання, які 7 травня у цьому місці знищували німецьке кулеметне гніздо. Загиблими повстанцями були Антонін Кімр, Карел Уграбка, Франтішек Петржик, Йозеф Воячек і Йозеф Заміш. Загалом таких пам'ятних місць, із монументами або меморіальними дошками, понад десяток [20].

На сучасному етапі спостерігається тенденція корекції історичної пам'яті про звільнення Чехословаччини в бік зменшення прославлення Червоної армії (зняття пам'ятних дошок, демонтаж скульптури маршала Конєва) та початку вшанування (пам'ятна дошка) позитивної ролі власовців [21]. Однак і цього

разу присутня певна героїзація цієї кульмінаційної події Руху Опору. Серед близько 800 задокументованих проектом «Пам'ять нації» свідчень учасників повстання є визнання їх природного людського страху, проблем із навичками користування зброєю та поведінки в міському бою. З боку повстанців теж зафіксовані прецеденти жорстоких розправ із німцями [16].

Отже, чеська національна історична пам'ять про Рух Опору в роки Другої світової війни перебуває у центрі уваги як державних інституцій, так і громадських організацій. Офіційні посадові особи регулярно беруть участь у меморіальних заходах. Продовжуються наукові дослідження та публічні дискусії навколо вразливих питань, а ключові події спротиву фактично постійно є предметом публікацій у медіа, що свідчить про їх вагоме місце в історичній пам'яті сучасного чеського суспільства.

Нарешті, особливе місце в історичній пам'яті чехів і словаків про Другу світову війну посідає вшанування героїчного шляху «від Бузулук до Праги» в 1941–1945 рр. 1-го Чехословацького окремого батальйону (згодом бригади, армійського корпусу) генерала Людвіка Свободи. Це, звичайно, окрема сторінка історії і самостійна тема для дослідження, але лише зазначимо, що увічнення пам'яті про неї вважала пріоритетним у своїй історичній політиці як колишня комуністична, так і вшановує сучасна демократична влада Чехії.

Список використаних джерел та літератури:

1. Зінько Ю.А., Калитко С.Л., Кравчук О.М., Поп І.І. Нариси історії Чехії. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 467 с.
2. Janáček F. Odboj a jeho paměť. *Cahiers du CEFRES. Dějiny a paměť* (ed. Françoise Mayer, Marie-Elizabeth Ducreux). № 6. S. 2.
URL: https://www.cefres.cz/IMG/pdf/janacek_1995_odboj_pamet.pdf.
3. Kratochvíl A., Soukup J. Paměť válek a konfliktů. Praha 2016. 428 s.; ŠUSTROVÁ R., Luba Hédlová. Česká paměť: národ, dějiny a místa paměti, Praha 2014. 460 s.; Mücke P. Rámce paměti druhé světové války v českých zemích: vzpomínkové práce vojáků druhého čs. zahraničního odboje. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v.v.i., 2013. 226 s.; Mücke P. Místa paměti druhé světové války Svět vojáků československého zahraničního odboje, Praha: Karolinum, 2014. 281 s.; Pražské povstání 1945. Svědectví protagonistů / Machotka P., Tomeš J. (eds.). Praha: Ústav T. G. Masaryka, 2015. 213 s.

4. Švaříčková Slabáková R. Česká generační paměť druhé světové války. *Český časopis historický*. 2019. № 3. S. 641–642.
5. Tematická zpráva «Výuka soudobých dějin na 2. stupni základních škol a na středních školách», květen. Praha: Česká školní inspekce, 2016. 26. URL: <https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Tematicke-zpravy/Tematicka-zprava-%E2%80%93-Vyuka-soudobych-dějín-na-2-stup>
6. Ústav pro studium totalitních režimů a Archiv bezpečnostních složek zahájí svoji činnost. URL: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/ustav-pro-studium-totalitnich-rezimu-a-archiv-bezpecnostnich-slozek-zahaji-svoji-cinnost-30715/>
7. Muzeum paměti XX. století. URL: <https://www.muzeum20stoleti.cz/category/aktuality/>
8. Paměť národa. O projektu. URL: <https://www.pametnaroda.cz/cs/o-projektu>.
9. Výroční zpráva 2021. Post Bellum. S. 50. URL: https://www.postbellum.cz/wp-content/uploads/vzpb_2021-digi.pdf; *Пост Беллум-Україна. Post Bellum-Ukraine*. URL: <https://www.facebook.com/postbellumua/>
10. Jakou roli má zvuk v chápání a interpretaci druhé světové války? URL: <https://www.zurnal.upol.cz/nc/zprava/clanek/jakou-rolí-ma-zvuk-v-chapani-a-interpretaci-druhe-svetove-valky/>
11. Švaříčková Slabáková R. Vzpomínání na druhou světovou válku v generační perspektivě. Od narativu národního k narativu globálnímu a abstraktizovanému. *Český lid*. № 107. S. 189–210.
12. Gurín M. Podzim 1939 – studentské demonstrace a uzavření českých vysokých škol. URL: www.icv.vlada.cz/cz/tema/podzim-1939--studentske-demonstrace-a-uzavreni-ceskych-vysokych-skol-89577/
13. Hartmann D. 17. listopad 1939 - 17. Listopad. 1989. URL: [/www.rozhlas.cz/17listopad/listopad/_zprava/645308](http://www.rozhlas.cz/17listopad/listopad/_zprava/645308)
14. Pražské květnové povstání 1945. Válečné zločiny ve škole «Na Pražačce» (5-8 května 1945). URL: <https://www.ustrcr.cz/uvod/doba-nesvobody-1938-1945/perzekuce-zanacisticke-okupace/>
15. Gazdík J. «Zrádci» vlasovci v Praze odvrátili pohromu. Koněv přijel již do osvobozeného města. URL: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/jaka-byla-role-vlasovcu-v-osvobozeni-prahy/r~66db14a8831e11ea80e60cc47ab5f122/>
16. Kroupa M. Hrůzy Pražského povstání: umučený esesák na lampě i teenageři se zbraněmi. URL: https://www.denik.cz/z_domova/prazske-povstani-vyroci-boje.html
17. Šajtar J. Pražské povstání: Kdo v roce 1945 osvobodil Prahu? URL: <https://www.reflex.cz/clanek/historie/101069/prazske-povstani-kdo-v-roce-1945-osvobodil-prahu.html>
18. V Modřanech se vzpomínalo na Pražské povstání 1945. URL: <http://www.praha12.cz/v-modranech-se-vzpominalo-na-prazske-povstani-1945/d-22293/p1=68>;
19. Začátek května 1945 – květnové povstání a konec druhé světové války na českém území. URL: <https://www.ustrcr.cz/kalendar-vyroci/kveten/>
20. Tolar P. Několik zastavení u pomníků Pražského povstání na Praze 8 a 9. URL: <https://www.csol.cz/z-cinnosti-csol/archiv/2021/nekolik-zastaveni-u-pomniku-prazskeho-povstani-na-praze-8-a-9/>
21. Leschtina J. Komentář: Ponuré oslavy Pražského povstání. URL: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/komentar-ponure-oslavy-prazskeho-povstani-104576>